

SAVONIA

■ OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

PÄIVÄKODIN TYÖILLAT

Sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön kehittäminen

TEKIJÄ/T: Laura Leskinen
Mia Rautainen

Koulutusala	
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma	
Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t)	
Laura Leskinen ja Miia Rautiainen	
Työn nimi	
Päiväkodin työillat - Sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön kehittäminen	
Päiväys	Sivumäärä/Liitteet
9.12.2013	31/1
Ohjaaja(t)	
Anne-Leena Juntunen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t)	
Iisalmen kaupunki	
Tiivistelmä	
<p>Opinnäytetyö oli toiminnallinen opinnäytetyö. Toimintaosuutena oli kolmen työillan järjestäminen Iisalme- laisessa päiväkodissa. Työillojen tarkoituksena oli selkeyttää työntekijöiden yhteistä käsitystä sosiaalis- emotionaalisesta oppimisympäristöstä. Lisäksi tarkoituksena oli koota päiväkodin henkilökunnalle teoriakir- jallisuuden pohjalta ehdotuksia sosiaalis-emotionaalisen kehityksen tueksi.</p> <p>Päiväkodilta toivottiin, että ensimmäinen työilta olisi tiivis teoriapaketti sosiaalis-emotionaalisesta oppi- misympäristöstä. Ensimmäisen työillan aikana työntekijöille annettiin lisäksi pohdintatehtäviä pienryhmissä. Toimintakerran lopulla työntekijöille jaettiin seuraavaa kertaa varten havainnointitehtävä sosiaalis- emotionaaliseen oppimisympäristöön liittyen. Toisen työillan aikana käytiin läpi havainnointitehtävistä esille nousseita kehittämistä vaativia asioita sekä asioita, jotka ovat päiväkodissa hyvin. Lisäksi työntekijöille an- nettiin ehdotuksia kehityksen tueksi. Kolmannella toimintakerralla kerrattiin aiemmin läpikäytyjä asioita ja kerättiin palautetta työillojen toimivuudesta.</p> <p>Raporttiosuudessa käydään läpi keskeiset käsitteet, kuvataan työillojen kulkua ja perehdytään kasvattajan omaan tunnesäätelyyn. Opinnäytetyön prosessia toteutettiin Demingin ympyrän mukaisesti ja toiminnallista osuutta ohjasi sosiokulttuurinen innostaminen. Opinnäytetyö sisältää liitteenä vinkkivihkosien, johon on koottu päiväkodin henkilökunnalle tärkeimmät seikat sosiaalis-emotionaaliseen oppimisympäristöön liittyen.</p>	
Avainsanat	
Varhaiskasvatus, oppimisympäristö, sosiaalinen kehitys, emotionaalinen kehitys	

Field of Study			
Social Services, Health and Sports			
Degree Programme			
Degree Programme in Social Services			
Author(s)			
Laura Leskinen and Miia Rautiainen			
Title of Thesis			
Work evenings of kindergarten – Developing of socio-emotional learning environment			
Date	9.12.2013	Pages/Appendices	31/1
Supervisor(s)			
Anne-Leena Juntunen			
Client Organisation /Partners			
City of Iisalmi			
Abstract			
<p>The thesis was a functional study. The Functional part of the thesis was organizing three work evenings in a kindergarten in Iisalmi. The Work evenings were intended to clarify the employees' common understanding of the socio-emotional learning environment. In addition, the aim was to collect to the kindergarten staff proposals to support socio-emotional development with the help of the research literature.</p> <p>The Kindergarten staff hoped that the first work evening would be an intensive package of theory about socio-emotional learning environment. During the first work evening the employees were also given a reflection tasks in small groups. At the end of the strand of action the employees were given the detection task about socio-emotional learning environment for the following time. During the second work evening we went through issues that emerged as development issues from the observation tasks as well as things that are fine in kindergarten. In addition, the employees were given proposals to support development. During the third strand the themes from the previous sessions were reviewed and feedback was collected about the functionality of the work evenings.</p> <p>The report section covers the key concepts, describes the procedure of work environments and deals with the educator's own emotional control. The thesis process was carried out according to the Deming circle and the functional part was guided by socio-cultural empowerment. The thesis includes the attached "Vinkkivihkonen", which contains the most important aspects to the kindergartens staff related to socio-emotional learning environment.</p>			
Keywords			
Early childhood education, learning environment, social development, emotional development			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	VARHAISKASVATUS	8
2.1	Päiväkotityö iisalmelaisessa päiväkodissa	8
2.2	Päivähoito ja esiopetus.....	9
3	SOSIAALIPEDAGOGINEN TYÖOTE OPPIMISYMPÄRISTÖN KEHITTÄMISESSÄ	10
3.1	Sosiaalinen kehitys.....	11
3.2	Emotionaalinen kehitys.....	12
3.3	Sosiaalis-emotionaalisen kehityksen vaiheet 2-6 – vuotiaalla lapsella.....	12
3.4	Leikki osana lapsen kehitystä.....	14
4	KASVATTAJAN TUNTEIDEN SÄÄTELYSTÄ	16
5	KEHITTÄMISTYÖN ETENEMINEN	18
5.1	Ensimmäinen työlta	19
5.2	Toinen työlta	21
5.2.1	Havainnointitehtävistä esille nousseita kehittämistä vaativia asioita	21
5.2.2	Havainnointitehtävistä esille nousseita sosiaalis-emotionaalista kehitystä tukevia asioita ..	22
5.2.3	Ehdotuksia sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön tukemiseksi.....	23
5.3	Kolmas työlta.....	26
5.4	Päiväkodilta saatu palaute työilloista	26
5.5	Vinkkivihkosesta	27
6	POHDINTA.....	28
	LÄHTEET	30
	LIITTEET	
	LIITE 1 VINKKIVIHKONEN	

1 JOHDANTO

Sosiaali- ja terveysministeriön (2007) mukaan varhaiskasvatuksen koulutusta ja tutkintoja voidaan kuvaila moninaisiksi, sillä päivähoiton henkilöstöllä on useita ammatti- ja tutkintonimikkeitä sekä koulutustaustoja. Päivähoidon työntekijöitä valmistuu toisen asteen oppilaitoksista, yliopistoista, ammattikorkeakouluista, tutkinnon voi suorittaa myös ammattitutkintona. Lisäksi ammatteihin valmistutaan monelta koulutuslta, kuten sosiaali-, terveys- ja liikunta-aloilta sekä humanistiselta ja kasvatus-työaloilta. Myös nimikkeitä on varhaiskasvatuksen koulutuksessa paljon ja päivähoiton tehtävissä voikin toimia usean eri koulutuksen ja eri koulutustasoilla saadun tutkinnon suorittaneita henkilöitä samalla ammattinimikkeellä. Kehittämistehtävät opinnäytetyöllemme nousivat päiväkodilla työskentelevien eri koulutustaustaisten kasvattajien sekä vaihtuneiden työntekijöiden vuoksi. Yhtenä kehittämistehtävänä opinnäytetyössämme on päiväkodin sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön merkityksen epäselvyys henkilökunnalle. Toisena kehittämistehtävänä on henkilökunnalta puuttuva yhteinen käsitys sosiaalis-emotionaalisesta oppimisympäristöstä.

Koti- ja koulukasvatuksessa ei ole tiedostettu tarpeeksi lapsena hankittujen kokemusten perustavanlaatuista merkitystä ihmisen tunne-elämän kehittymiselle. Tämän vuoksi tunnekasvatus on jäänyt muiden asioiden jalkoihin. (Jalovaara 2006, 27.) Saimme opinnäytetyöllemme aiheen iisalmelaisesta päiväkodista, jossa toinen meistä teki opintoihimme liittyneen ammatillisen harjoittelun.

Opinnäytetyömme tavoitteena on selkeyttää sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön käsitystä sekä antaa ehdotuksia henkilökunnalle sosiaalis-emotionaalisen kehityksen tukemiseksi. Opinnäytetyömme tarkoituksena on toiminnallisten työiltojen sekä kokoamamme vinkkivihkosen avulla tukea päiväkodin sosiaalis-emotionaalista oppimisympäristöä sekä kasvattajien omien tunteiden säätelyä. Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus rakentuu kolmesta työllasta, jotka pidimme huhti-, touko- ja elokuussa 2013 päiväkodin henkilökunnalle. Työilloissa käsitelimme toimeksiantajan toiveesta teoriaa sekä pohdimme sosiaalis-emotionaaliseen oppimisympäristöön liittyviä asioita yhdessä henkilökunnan kanssa.

Käytämme opinnäytetyön raportissamme anonymiteetin vuoksi päiväkodista nimitystä *iisalmelainen päiväkot*. Käymme raportissa läpi keskeiset käsitteet, joita ovat varhaiskasvatus, oppimisympäristö sekä sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys. Varhaiskasvatus – käsitteen osana on myös päiväkotityö iisalmelaisessa päiväkodissa, jossa kuvaamme lyhyesti iisalmelaisen päiväkodin toiminta-ajatusta. Keskeisten käsitteiden

jälkeen käymme läpi kasvattajan omaa tunnesäätelyä, ja kuvaamme työiltojen kulun tarkemmin. Lopuksi olemme koonneet opinnäytetyöprosessin Demingin ympyrän mukaan. Liitteenä opinnäytetyössämme on kokoamamme vinkkivihkonen. Kokosimme päiväkodin henkilökunnalle vinkkivihkosen työiltoihin tekemiemme diasarjojen sekä kirjallisen raporttimme pohjalta. Vinkkivihkosen tarkoituksena on olla työntekijöiden tukena päiväkodin arjessa. Vinkkivihkoseen on koottu lyhyesti mielestämme tärkeimmät seikat sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön tueksi.

2 VARHAISKASVATUS

”Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista” (Stakes 2005, 11). Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, mikä tarkoittaa, että lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehditaan. Hyvinvoivalla ja onnellisella lapsella on hyvät kasvun, oppimisen ja kehittymisen edellytykset. (Stakes 2005, 15.)

Varhaiskasvatus toteutuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuutena ja ne painottuvat eri-ikäisillä lapsilla eri tavoin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15.) Varhaiskasvatusta ohjaavat valtakunnalliset ja kunnan omat asiakirjat. Kunnalliset, yksikkökohtaiset ja lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat pohjautuvat valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin linjauksiin, jotka valtioneuvosto on hyväksynyt. (Stakes 2005, 7–8.)

2.1 Päiväkotityö iisalmelaisessa päiväkodissa

Iisalmen päivähoidon yleisenä toiminta-ajatuksena on tarjota laadukasta varhaiskasvatusta, jossa arvostetaan lapsuuden ainutkertaisuutta. Päivähoidon toiminnan lähtökohdina ovat lasten fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus ja hyvinvointi. Lisäksi kasvatuskumppanuus perheiden kanssa on keskeistä päivähoidon toiminnassa. (Iisalmen kaupunki 2011, 7.)

Päiväkoti, johon teemme opinnäytetyömme, tarjoaa lapselle turvallisen ja kannustavan kasvu-, hoito- ja oppimisympäristön. Päiväkoti tukee lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä tehden yhteistyötä vanhempien sekä muiden yhteistyökumppaneiden, esimerkiksi neuvolan kanssa. Päiväkodin tavoitteena on, että lapsi oppii luottamaan itseensä, huolehtimaan itsestään ja ympäristöstään sekä arvostamaan toisia ihmisiä, ja että lapsi ajattelee itse. Tavoitteena on myös myönteisen ja realistisen minäkuvan kehittyminen.

Päiväkoti on avoinna maanantaista perjantaihin jatketuin aukioloajoin eli lasten hoitoaikasuunnitelmien mukaan. Päiväkodissa toimii 2-4 – vuotiaiden kokopäiväryhmä sekä 5-6 – vuotiaiden kokopäiväryhmä. Molemmissa ryhmissä työskentelee kaksi lastentarhanopettajaa, kolme lastenhoitajaa sekä pienempien ryhmässä ryhmäavustaja ja isompien ryhmässä erityisavustaja. (Iisalmen kaupunki, 1-3.)

2.2 Päivähoito ja esiopetus

”Päivähoidolla tarkoitetaan lasten hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana”. Sen tavoitteena on tukea vanhempia heidän kasvatustyössään ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallista ja tasapainoista kehitystä. Lapselle tulee tarjota jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet. Päivähoidon täytyy myös tarjota lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä kehitykselle suotuisa kasvuympäristö. Lisäksi päivähoitoon tulee edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä ja tukea lapsen esteettistä, eettistä, älyllistä ja uskonnollista kasvatusta. Lapsen vanhempien tai hoitajan vakaumusta on kunnioitettava uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa. Lapsen kehitystä edistäessään tulee päivähoitoon tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen. (Laki lasten päivähoitosta 1973, 1983, 2a§.)

Päivähoidon perustehtäviin voidaan laajan tulkinnan mukaan lukea kasvatusta, hoitoa, opetusta, vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, lastensuojelun tukitoimi ja verkostotyö. Päivähoitossa kasvatuksen, hoidon ja opetuksen välistä rajaa on vaikea vetää, sillä toiminnassa kaikki osa-alueet voivat olla läsnä samaan aikaan. Kasvatusta sisältää pedagogisia elementtejä ja hoitoon puolestaan kuuluu lapsen perustarpeita, kuten ravinnosta ja hygieniasta, huolehtiminen. Vanhempien ja kasvattajien välinen yhteistyö sisältää kaiken vuorovaikutuksen, joka tapahtuu vanhempien ja kasvattajien välillä. Verkostotyöllä tarkoitetaan yhteistyötä muiden tahojen, kuten neuvoloiden ja sosiaalitoimen, kanssa. Lastensuojelun työntekijät voivat suositella tai velvoittaa perhettä viemään lapsensa päivähoitoon, jolloin päivähoito toteuttaa yhtä perustehtävistään toimiessaan lastensuojelun tukitoimena. (Koivunen 2009, 11–13, 151.)

Perusopetuslain mukaisesti esiopetus tarkoittaa vuotta ennen lapsen oppivelvollisuusiäkkä päivähoidossa tai peruskoulussa järjestettyä suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta (Vilén ym. 2011, 186). ”Esiopetuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen ohjaamalla häntä vastuulliseen toimintaan ja yhteisesti hyväksytyjen sääntöjen noudattamiseen sekä toisten ihmisten arvostamiseen” (Opetushallitus 2000, 7). Keskeisenä tehtävänä on myös lapsen suotuisten kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytysten edistäminen. Lapsen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista kehitystä seurataan ja tuetaan sekä ennaltaehkäistään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. (Opetushallitus 2000, 7.)

3 SOSIAALIPEDAGOGINEN TYÖOTE OPPIMISYMPÄRISTÖN KEHITTÄMISESSÄ

Opinnäytetyömme toiminnallista osuutta ohjasi sosiaalipedagoginen lähestymistapa. Olennainen sosiaalipedagogiikan sovellusalue on sosiokulttuurinen innostaminen. (ks. Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 114.) Sosiokulttuurinen innostaminen tarkoittaa toimenpiteiden yhdistelmää sellaisten osallistumisprosessien muodostamisesta, joissa ihminen kasvaa aktiiviseksi toimijaksi omista yhteisöissään. Sosiokulttuurisessa innostamisessa tavoitteena on herätellä, motivoida ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen kykyjä, voimia sekä osallistumista kasvatukselliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen toimintaan. (Kurki 2000, 20, 23.) Lisäksi tavoitteena on sosiaalisten muutosten aikaansaaminen ja yksilöllisten sekä yleisten asenteiden muuttaminen. Sosiokulttuurisessa innostamisessa muutos saadaan aikaan vapaaehtoisen osallistumisen avulla. (Mäkinen ym. 2009, 114.) Työiltojen aikana halusimme innostaa päiväkodin henkilökuntaa pohtimaan omaa työskentelyään ja saada heidät pienryhmäkeskusteluilla nostamaan esille sosiaalis-emotionaaliseen oppimisympäristöön liittyviä tärkeitä seikkoja. Työiltojen ja pohdintatehtävien tarkemman kuvauksen kerromme luvussa 5.

Oppiminen tapahtuu enemmän tietoisena edistymisenä, kun taas kehitystä tapahtuu usein myös huomaamattomasti. Lapselle on tärkeää huomata oma oppimisensa ja saada jakaa se myös aikuisen kanssa. Oppimisen kannalta on tärkeää, että aikuinen kehuu, kiittelee tai palkitsee lasta aina uudesta opitusta asiasta. Lapsi kiinnostuu oppimisesta enemmän, kun hän huomaa sen olevan iloinen asia. Oppiminen jatkuu läpi koko elämän ja se aiheuttaa oppijassa aina jonkinlaisen muutoksen. Oppiminen voi olla esimerkiksi kokeilemalla ja toimimalla oppimista, muilta mallia katsomalla oppimista tai teorioiden pohjalta oppimista. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2009, 72.)

Lapsen kehitykseen ja kasvuun vaikuttaa lapsen oman aktiivisuuden, oppimisen, perimän ja kypsymisen lisäksi myös ympäristö (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 143). Aiemmin sen, mitä lapsilta odotettiin, määrittivät pääasiassa vanhempien ja yhteiskunnan tavoitteet sekä ympäristö. Nykyaikana arvostetaan enemmän ihmisen itse tekemiä valintoja ja samalla tiedostetaan yhä enemmän perimän antamia valmiuksia, rajoitteita ja voimavaroja. (Karling ym. 2009, 73.)

Päivähoidossa lasten turvallisuudesta vastaavat varhaiskasvatuksen ammattilaiset. Varhaiskasvatuksen kasvu- ja oppimisympäristö on lapselle hyvä paikka oppia sekä aikuisen ohjauksen avulla että vertaisryhmässä. (Järvinen ym. 2009, 141, 81.) Oppi-

misympäristö koostuu lapsesta itsestään, ilmapiiristä, fyysisistä tekijöistä kuten tiloista, sosiaalisista suhteista sekä pedagogisista tekijöistä kuten ohjatuista tuokioista (Kokljuschkin 2001, 61). Oppimisympäristöstä voidaan käyttää myös käsitettä pedagoginen toimintaympäristö. Se, millainen käsitys kasvattajalla on kasvattajan roolista ja merkityksestä, varhaiskuntoutuksesta, lapsen oppimisesta sekä tapa, jolla kasvattaja lähestyy lasta, määrittelee oppimisympäristön. Toiminnan suunnittelua ja toteutusta määrittävä ajattelu sekä tavat, joilla erityistä tukea tarvitsevien lasten varhaiskuntoutus toteutetaan, vaikuttavat oppimisympäristöön. Lapselle on luotava oppimisympäristö, joka mahdollistaa lapsen oppimisen. (Koivunen 2009, 183–184.)

3.1 Sosiaalinen kehitys

Sosiaalista kehitystä ovat vuorovaikutustaidot, kyky toimia toisten kanssa ja muiden huomioon ottaminen (Pihlaja 2004, 218; Vilén ym. 2011, 156). Sosiaalinen kehitys on läpi elämän jatkuva prosessi, jolle eri vaiheet elämänkaareissa asettavat uudenlaisia haasteita (Pihlaja 2004, 218). Koti tarjoaa lapselle lähtökohdat sosiaalisten taitojen oppimiselle. Lapsi toimii opittujen mallien ja arvojen sekä kiintymyssuhteen pohjalta ja harjoittaa niitä kodin ulkopuolella esimerkiksi päiväkodin vertaisryhmissä. (Vilén ym. 2011, 156.) Päivähoito välittää yhteiskunnan ja kulttuurin vaikutuksia lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Päiväkodissa lapselle siirretään arvoja ja asenteita, jotka voivat joskus olla ristiriitaisia verrattuna perheen arvoihin ja asenteisiin. Tämä vuoksi päivähoiton henkilökunnan ja vanhempien on tärkeää keskustella lapsen kehitykseen liittyvistä arvoista ja tavoitteista. Lapsi opettelee päivähoitossa tärkeitä valmiuksia koulua varten, sillä lapsi oppii esimerkiksi sääntöjen ja kieltojen noudattamista, keskittymiskykyä ja paikallaan pysymistä. Isossa lapsiryhmässä lapsi oppii myös tuomaan esille omia näkemyksiään suuremman ryhmän edessä sekä ottamaan vastuuta. (Karling ym. 2009, 168.)

Lapsen ja ympäristön välisessä vuorovaikutussuhteessa lapsi kehittää taitojaan yhteiskunnan jäsenenä. Hän oppii huomioimaan yhteisön asettamia normeja, mutta pyrkii myös edistämään muiden hyvinvointia. Terve sosiaalisuus vaatii riittävää yhteisyyttä, mutta sen lisäksi se tarvitsee riittävää erillisyyttä. Sosiaalinen minä rakentuu hyvästä itsetuntemuksesta, itsetunnosta ja hyvistä suhteista aikuisiin sekä lapsiin. (Pihlaja 2004, 218.)

3.2 Emotionaalinen kehitys

Tunteet ovat meille kaikille tuttuja jokapäiväisestä elämästä, mutta emme kaikki ymmärrä niitä samalla tavalla. Se, mitä tunnemme, riippuu osittain kulttuurin opettamista tavoista tulkita tunteemme. Ihmisen tunteille antama merkitys riippuu siis paljon siitä, mikä merkitys tunteille annetaan kasvatuksessa. Samat kokemuksesta tutut tunne-elämän ilmiöt nähdään eri tavalla erilaisista ihmiskäsityksistä ja arvokäsityksistä käsin tarkasteltuna. Kasvatus vaikuttaa tunteiden ilmaisemiseen ja niiden tiedostamiseen, vaikka tunteisiin itseensä ei voitaisikaan suoranaisesti vaikuttaa. (Puolimatka 2004, 19, 41–42.)

Usein koti- ja koulukasvatus eivät ole tiedostaneet riittävästi lapsena hankittujen kokemusten perustavanlaatuista merkitystä ihmisen tunne-elämän kehittymiselle. Tämän vuoksi tunnekasvatus on jäänyt muiden asioiden jalkoihin. Ujoudesta ja arkuudesta kärsiviä lapsia voitaisiin auttaa ilmaisemaan itseään paremmin ja olemaan vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa, jos sosiaalisuuden ja tunteiden taitoja harjoitettaisiin myönteisessä ja kannustavassa hengessä. (Jalovaara 2006, 27.)

Lapsen tunne-elämän perustana on pysyvä kiintymyssuhde, jonka lapsi on luonut vähintään yhteen aikuiseen. Luodun kiintymyssuhteen laatu määrää ratkaisevasti lapsen tunne-elämän kehityksen. Kiintymyssuhde ei tarjoa loogista perustaa lapsen tunne-elämän kehittymiselle, mikäli kiintymyksen tunnetta säätelevät aikuisen omat tarpeet. Vanhemman kiintymyksen syvetessä arvotunteeksi, tulee vanhemman käyttäytymiseen myös johdonmukaisuutta. Tämä herättää lapsessa turvallisuudentunnetta sekä arvotunteita. Arvotunteella tarkoitetaan tunteita, jotka heräävät ihmisessä silloin, kun hän tulee tietoiseksi jostakin arvokkaasta. Lapsen tunne-elämän kehityksessä on kolme perustarvetta: lapsen tulisi oppia tunnistamaan ja ilmaisemaan tunteensa, pystyä arvioimaan omia tunteitaan sekä kokemaan syvimät tunteensa perustelluiksi ja mielekkäiksi. (Puolimatka 2004, 13, 46–47.)

3.3 Sosiaalis-emotionaalisen kehityksen vaiheet 2-6 – vuotiaalla lapsella

Kaksivuotias lapsi kiinnostuu pikkuhiljaa enemmän muista lapsista. Samanikäisten kanssa leikkiminen on vielä kuitenkin haastavaa, joten lapsi tarvitsee aikuisten ohjausta leikkitalanteissa. Aikuisen tekemiset kiinnostavat kaksivuotiaasta, minkä vuoksi lapsi haluaa olla kaikessa mukana. Mielikuvitus muuttuu vilkkaammaksi, joten lapsi alkaa pelätä enemmän ja varovaisuus lisääntyy uusissa tilanteissa. Kaksivuotias lapsi osaa kiittää tutuissa tilanteissa, kuten ruokailutilanteissa. (Vilén ym. 2011, 159.)

Kolmevuotiaana lapsi on kiinnostunut leikkikavereista ja harjoittelee yhdessä leikkimistä. Kolmevuotias alkaa pikkuhiljaa opetella leikkien sääntöjä. Rajojen kokeilu on tässä iässä voimakasta, mutta mikäli lapsen suhde hoitajiin tai vanhempiin on luottavainen, lapsi ymmärtää rajojen tuoman turvallisuuden. Kolmevuotias ei osaa vielä toimia sosiaalisissa tai arkipäivän tilanteissa itsenäisesti, mutta hetkittäin osaa toimia myös yksin. Kolmevuotias lapsi nauttii aikuisen kanssa puuhastelusta. (Vilén ym. 2011, 159.)

Nelivuotias lapsi on hyvin kiinnostunut kavereistaan, ja kyselee heidän perään koko ajan enemmän. Tässä iässä lapsi osaa leikkiä kahdestaan tai pienessä ryhmässä. Aikuisen apua tarvitaan kuitenkin ristiriitatilanteissa ja sääntöjen kertaamisessa. Nelivuotias kiinnostuu uusista leikeistä ja erityisesti roolileikit kiinnostavat. Yleensä lapsi tietää jo kuinka erilaisissa tavallisissa perhe-elämään liittyvissä tilanteissa täytyy käyttäytyä. Lapsi ei kuitenkaan jaksaa koko ajan käyttäytyä tilanteen mukaisesti, sillä hän ei kykene vielä hallitsemaan kaikkia tunteitaan. Nelivuotias on kiinnostunut siitä, mitä muut hänestä puhuvat. (Vilén ym. 2011, 159.)

Viisivuotiaalle lapselle kaverit ovat jo tärkeitä ja hän haluaa heidän luo kyläilemään jopa yksin. Viisivuotias osaa leikkiä jo pitkään, ja leikkiä tahdotaan jatkaa muinakin päivinä. Viisivuotias osaa toimia isoissa ryhmätilanteissa, mikäli aikuisen ohjaus on riittävää. Viisivuotias tarvitsee joskus aikuisen ohjausta myös ristiriitatilanteissa, vaikka hän osaakin jo ratkoa ristiriitoja itse. Viisivuotias saattaa toimia vielä itsekeskeisesti, mutta ymmärtää usein mikä toisesta tuntuu pahalta ja samalla lohduttamisen taidot kehittyvät. Viisivuotiaan leikeissä näkyy se, että hän ihailee äidin ja isän taitoja, kuten vanhempien tekemää työtä. Leikeissään viisivuotias työstää eri vuorovaikutustaitoja, kuten naisen ja miehen rooleja. (Vilén ym. 2011, 159.)

Kuusivuotiaana lapsi kiinnostuu kotipiirin ulkopuolisista asioista. Hän myös leikkii ja harrastaa runsaasti kavereiden kanssa. Kuusivuotias osaa noudattaa yhdessä sovittuja sääntöjä ja toimia ryhmässä, mutta tarvitsee kuitenkin vielä aikuisen tukea sääntöjen mieleen muistuttamisessa. Tässä iässä lapsi miettii isoksi kasvamista ja kokeilee rajojaan. Lapsi on jo omaksunut paljon arvoja sekä asenteita vanhemmilta sekä muilta häntä hoitaneilta aikuisilta. Kuusivuotias osaa ilmaista omia mielipiteitään ja ymmärtää hyvin sosiaalisia tilanteita. Kuusivuotias tarvitsee vielä vapaata leikkiä ja mahdollisuuksia toimia pienessä ryhmässä sekä itsekseen, sillä lapsi väsähtää, jos häneltä vaaditaan liian paljon ohjattua toimimista ryhmässä. (Vilén ym. 2011, 159.)

3.4 Leikki osana lapsen kehitystä

Leikillä on keskeinen merkitys lapsen oppimisessa ja kehityksessä (Virolainen 2008, 150). Päiväkoti-ikäiselle lapselle leikki luo hyvät edellytykset koulumaailmaa varten. Leikki vaikuttaa lasten motivaatioon, auttaa hahmottamaan toisen henkilön mielipiteitä, kehittää mielikuvien käyttöä sekä kehittää tahtomista ja itsesäätelyä. (Hakkarainen 2008, 111–112.) Kun lapset toimivat keskenään, he harjoittelevat ilmaisemaan tunteita, huomioimaan toisia ja opettelevat vuorovaikutus- ja neuvottelutaitoja. Lisäksi he kehittävät leikkiessään fyysisiä ja kielellisiä taitoja. (Virolainen 2008, 150.) Näin ollen lapsi kehittyy leikin avulla fyysisesti, psyykkisesti sekä sosiaalisesti.

Taaperoiässä, eli 1–3 ikävuoden välillä, lapsi tutkii kehoaan ympäröivää tilaa ja tavaroita sekä oppii mallista seuraamalla muiden toimintaa. Taaperoikäiselle omat lelut ovat tärkeitä, mutta kiinnostuksen kohteet ja leikit vaihtuvat kuitenkin nopeasti. Lapsi leikkii vielä paljon yksin ja mielikuvitusleikit alkavat kielen kehittyessä. Neljännellä ikävuodella lapsen leikit alkavat vähitellen muuttua rinnakkaisleikeiksi, eli lapset leikkivät rinnakkain omia leikkejään. Vähitellen leikki vaihtuu rinnakkaisleikistä yhdessä leikkimiseksi, jolloin tavaroita lainataan jo toisille lapsille ja toisilta itselle. Yhdessä leikkiminen kehittyy pikkuhiljaa roolileikiksi lasten tehdessä yhteistyötä. Ennen kouluikää suurin osa leikeistä on ryhmäleikkejä. Kesken jäänyt leikki saattaa jatkua seuraavanakin päivänä, sillä lapsen kärsivällisyys on lisääntynyt ja lapset asettavat leikilleen sääntöjä. (Koivunen 2009, 40.)

Lapset haluavat leikkiä myös aikuisen kanssa. Aikuinen luo leikin kautta vuorovaikutusta itsensä ja lapsen välille järjestäessään fyysisiä haasteleikkimahdollisuuksia sekä houkutellessaan lasta vuorovaikutukseen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 97.) Päivähoidossa leikki jaetaan usein ohjattuun ja vapaaseen leikkiin. Ohjatussa leikissä kasvattaja päättää leikin sisällön, leikkikaverit ja leikkipaikan. Vapaa leikki puolestaan toteutuu lasten toiveiden mukaisesti. Vapaassakaan leikissä lasten ei kuitenkaan tule antaa leikkiä liian vapaasti, vaan myös näihin leikkitalanteisiin tarvitaan kasvattajan valvontaa, läsnäoloa ja leikin ohjausta. Joskus päivähoidossa lasten leikki on liikaa lasten itsensä varassa ilman aikuisen ohjausta ja läsnäoloa. Aikuisen läsnäolo lasten leikkitalanteessa lisää turvallisuudentunnetta ja antaa aikuiselle mahdollisuuden leikin ohjaamiseen ja ristiriitatilanteiden selvittämiseen. Leikkitalanteissa usein esille tulevien kiusaamistilanteiden selvittäminen on hankalaa, mikäli kasvattaja ei ole ollut tilanteessa itse läsnä. Kasvattaja voi ehkäistä ristiriitatilanteiden syntymistä ennakoimalla ja ohjaamalla leikkiä. (Koivunen 2009, 40–41.)

Leikki-tilanteiden seuraaminen on kasvattajalle myös hyvä mahdollisuus tehdä tärkeitä havaintoja lapsista ja oppia tuntemaan lapset paremmin, sillä leikkiessään lapsi käyttää luovuutta, kehittää ongelmanratkaisutaitojaan sekä hyödyntää omia kokemuksiaan. Myös lasten temperamenttiero-
t tulevat hyvin esille vapaissa leikki-tilanteissa. Ryhmän sisällä eri lasten leikki-taidot vaihtelevat ja kasvattajan on opetettava joitakin lapsia leikkimään. Leikki-tilanteissa kasvattajan ohjausta tarvitsevat erityisesti lapset, joilla on kielellisiä tai keskittymisen vaikeuksia. (Koivunen 2009, 40–41.)

4 KASVATTAJAN TUNTEIDEN SÄÄTELYSTÄ

Muutokset työelämässä eivät ennen olleet varsin nopeita. Siksi saattoi riittää, että ihminen hankki jonkin ammatillisen pätevyyden ja työskenteli pätevyyden pohjalta eläkeikänsä asti. Nykyään ammatillisuuden on nähty riittävän vain tietyn ajan. Työtehtävien ja työn kehityksen myötä on havaittu, että omaa ammatillisuutta tulee päivittää tai jopa kokonaan uudistaa. (Paane-Tiainen 2000, 5-6.) Työpaikat ovat muuttuneet oppimisympäristöiksi, joissa myös työ on vaihtunut tiimityypiseksi. Laatuvaatimukset sekä kilpailu muodostavat paljon haasteita ammattikasvatukselle. (Peltonen 2004, 39.) Yksikään kasvattaja ei ole tiedoiltaan ja taidoiltaan täysin valmis, vaan ihminen on aina osaamisessaan keskeneräinen. Varhaiskasvatuksesta julkaistaan nykyään jatkuvasti uutta tietoa ja tutkimuksia, minkä vuoksi kasvattajien on tärkeää pysyä ajan hermoilla ja osattava hyödyntää uutta tietoa työssään. Varhaiskasvatuksen ammattilaisen on oltava kiinnostunut työstään ja innokas oppimaan uutta. (Koi-vunen 2009, 146–147.)

Päivähoidossa työskentely on vastuullinen tehtävä, sillä kasvattajien vastuulla on lapsen kehityksen edistäminen yhteistyössä vanhempien kanssa (Kanninen & Sigfrids 2012, 205). Kasvatustyössä tulee jatkuvasti tilanteita, joihin ei löydy valmiita vastauksia. Tämän vuoksi kasvattajilta vaaditaan työn tutkimista sekä reflektointia eli itse-tarkkailua. Lisäksi kasvattajien kannattaa kiinnittää huomiota tiimityöskentelyyn. Uutta ja toiminnassa hyödynnettävää tietoa syntyy, kun tiimin jäsenten kokemuksia ja osaamista yhdistetään sekä tutkitaan apuna teoriaa. (Vilén ym. 2011, 28.)

Hoiva-ammattissa kasvattaja kohtaa menneisyytensä toistuvasti. Mieltä painavat ja ratkaisematta jääneet tapahtumat voivat estää ammattilaista asettumasta rikkaaseen kontaktiin lapsen kanssa tai haitata kasvattajan kykyä tarjota lapsille turvaa. Uusissa tilanteissa toimintaa ohjaavat sisäiset oletukset ja toimintatavat muodostuvat sen mukaan, kuinka henkilöä on kohdeltu ihmissuhteissa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 206.)

Kasvattajan haasteena on auttaa lasta silloin, kun lapsen tunteet ovat todella voimakkaita. Kasvattajan on tärkeää löytää sekä käyttää lapsen kanssa myönteisiä tunteesäätelyn ehdotuksia, eli suhteen osapuolilla on oltava toistensa kanssa aitoja ja yhteisesti jaettuja ilon hetkiä. Aikuisuhteissaan lapsi tarvitsee emotionaalisesti läsnäolevaa vuorovaikutusta. Lapsi aistii herkemmin tunneilmaisuja ja tunneilmapiiriä kuin puhuttuja toimintaohjeita ja selityksiä. Vielä pitkään kielen kehittymisen jälkeenkin lapset havainnoivat herkästi aikuisten ilmeitä sekä elekieltä, jolloin he perustavat

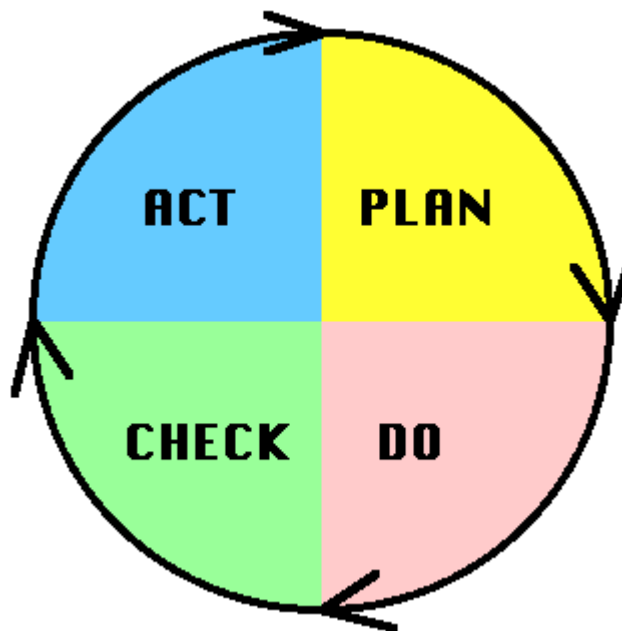
luottamuksensa ja rauhoittumisensa sen varaan. (Kanninen & Sigfrids 2012, 75, 88, 91–93.) Etenkin pienten lasten kohdalla aikuinen ei välttämättä tavoita lasta sanallisella ohjauksellaan. Sanallisen ohjauksen sijaan pientä lasta ohjaa se, mitä hän aistii ympärillään. (Skinnari 2004, 87.)

Lapsi tarvitsee kokemuksen siitä, että aikuinen kykenee hallitsemaan omia tunteitaan ja reaktioitaan, minkä vuoksi jatkuva ärtyneisyys ja kiukun osoittaminen saattaa haitata lapsen omaa tunnesäätelyä. Aikuisen avoin kiukku ja harmitus voi toistuessaan olla jopa vahingollista lapselle. Tilanne on oikaistava pian, mikäli aikuinen on kiukustunut lapselle, sillä lapsen tehtävänä ei ole koskaan toimiminen aikuisen tunnesäätelijänä tai rauhoittajana. Aikuisen kannattaa kertoa lapselle, ettei olisi saanut suuttua tai olla pelottava, mutta lapsikaan ei saa jatkaa vahingoittavaa toimintaa. On tärkeää, että lapselle kerrotaan tekojen seuraukset sanoittamalla ne. Kun lapsi esimerkiksi satuttaa aikuista, aikuisen on parempi kertoa lapselle, miltä satuttaminen aikuisesta tuntui, kuin ilmaista tunnevaltaisesti oma loukkaantumisensa. Aikuisen on parempi hillitä kiukkunsa kuin esimerkiksi huutaa lapselle. Pienen lapsen kanssa kasvattajan on myös oltava apuna ratkaisemassa ristiriitoja, sillä lapsen vastuulla ei ole liian hankalien tilanteiden ratkaiseminen itsenäisesti. Aikuisen tulee mennä tilanteeseen ja auttaa pyytämään anteeksi ja esimerkiksi silittämään, jos lapsi on satuttanut toista lasta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 93–94.)

Tunteiden hillitsemisen lisäksi on merkittävää myös osata kokea, tunnistaa ja näyttää tunteitaan (Peltonen & Kullberg-Piilola 2000, 15). Sensitiivisyydellä tarkoitetaan kykyä reagoida lapseen tunnekielellä. Sensitiivinen kasvattaja kykenee ilmaisemaan lapselle aitoja myönteisiä tunteita. Kasvattajan tietoinen purkimys olla turvallinen ei viesti lapselle tilannetta yhtä hyvin, kuin aito ja kiinnostunut hymy sekä lämmin äänensävy ja katse. Lapset aistivat helposti teennäisen ja aidon tunteen välisen eron, jolloin sensitiivisyys ei tarkoita keinotekoista positiivisuutta. Lapsi hakee omille kokemuksilleen vahvistusta aikuisen reaktioista, ja jo alle vuoden ikäinen lapsi voi stressaantua aikuisen ilmeettömydestä. Näin ollen lapsi tarvitsee mahdollisuuden kokemuksiensa sosiaaliseen peilaamiseen aikuisen kanssa, jotta hän ei jää ilman riittävää tunnesäätelyä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 91–93.)

5 KEHITTÄMISTYÖN ETENEMINEN

Käytimme opinnäytetyön prosessissamme W. Edwards Demingin 1950-luvulla kehittämää Demingin laatuympyrää (kuvio 1), jota voidaan käyttää toiminnan kehittämisen tarkastelussa. Ympyrä koostuu neljästä osasta, jotka ovat plan, do, check sekä act. (Arveson 1998.) Yhtenä kehittämistehtävänä opinnäytetyössämme oli päiväkodin sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön merkityksen epäselvyys henkilökunnalle. Toisena kehittämistehtävänä oli henkilökunnalta puuttuva yhteinen käsitys sosiaalis-emotionaalisesta oppimisympäristöstä. Kehittämistehtävät opinnäytetyöllemme nousivat päiväkodilla työskentelevien eri koulutustaustaisten kasvattajien sekä vaihtuneiden työntekijöiden vuoksi.

KUVIO 1. Demingin ympyrä (Arveson 1998)

Plan eli suunnitteluvaiheessa saimme aiheen toimeksiantajaltamme. Alun perin aiheeksemme ehdotettiin fyysinen, psyykinen sekä sosiaalinen oppimisympäristö. Myöhemmin yhteisen päätöksen tuloksena lopulliseksi aiheeksemme muotoutui kuitenkin sosiaalis-emotionaalinen oppimisympäristö. Teimme opinnäytetyön aiheestamme ideapaperin ja ideaseminaarin pidimme elokuussa 2012. Tämän jälkeen aloimme etsiä teoriakirjallisuutta ja kokosimme työsuunnitelman. Suunnitelmaseminaarin pidimme tammikuussa 2013. Samalla etsimme lisää aiheeseen liittyvää teoriaa ja olimme yhteydessä sekä toimeksiantajaamme että ohjaavaan opettajaamme.

Do eli toteutusvaiheessa aloimme toteuttaa suunnitelmaamme kokoamalla toimeksiantajan toiveen mukaan materiaalia työiltoja varten. Työillat pidimme sovittuina aikoina päiväkodin tiloissa. Työstimme samalla eteenpäin kirjallista raporttiamme työsuunnitelman pohjalle.

Check eli tarkistusvaiheessa viimeistelimme työtä ja kävimme keskusteluja aiheesta sekä ohjaavan opettajamme että toimeksiantajamme kanssa. Kirjoitimme tekstiä ja muokkasimme sitä toimeksiantajan sekä ohjaavan opettajan toiveiden mukaisesti. Act eli viimeistelyvaiheessa palautimme opinnäytetyömme luettavaksi opettajille sekä päiväkodille. Korjasimme, viimeistelimme ja lisäsimme tekstiä heidän pyyntöjensä mukaisesti. Viimeistelyvaiheessa osana opinnäytetyöprosessia oli myös kypsyysnäytteen tekeminen yleisenä tenttipäivänä.

Opinnäytetyömme toiminnallisena osana oli työiltojen pitäminen iisalmelaisen päiväkodin henkilökunnalle. Työilloissa käsitelimme sosiaalis-emotionaalista oppimisympäristöä toimeksiantajamme toiveen mukaan. Päiväkodin työttiimit ovat vaihtuneet ja työyhteisöön on tullut uusia työntekijöitä. Tämän vuoksi toimeksiantaja kaipasi selvennystä sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön käsitteelle, joka on yksi työiltojen tavoitteista. Työiltojen tavoitteena on myös luoda yhtenäinen kasvatuskäsitys eri koulutustasuisille työntekijöille. Järjestimme päiväkodin henkilökunnalle yhden työillan huhti-, touko- ja elokuussa.

5.1 Ensimmäinen työilta

Päiväkodilta toivottiin, että ensimmäinen, huhtikuun työilta olisi teoriapainotteinen. Ensimmäisen työillan ajan oli tarkoituksena selkeyttää se, mitä oppimisympäristöllä sekä sosiaalisella ja emotionaalisella kehityksellä tarkoitetaan. Kokosimme heille Power Pointille diasarjan keskeisimmistä asioista.

Ensimmäisen työillan diasarjamme sisälsi teorian lisäksi myös pohdintatehtäviä, jotta työntekijät pääsisivät itsekkin syventymään aiheeseen keskustelun kautta. Ensimmäinen pohdintatehtävä sisälsi kaksi kysymystä liittyen päiväkodin arkeen: miten arki on muuttunut kulttuurin kehittymisen myötä ja kuinka tämä vaikuttaa kasvatukseen sekä mitä tämä tarkoittaa päiväkodin käytännössä. Työntekijät saivat miettiä kysymyksiä pienryhmissä ja kirjoittaa vastauksensa jakamillemme kartongeille. Ensimmäinen pohdintatehtävä herätti runsasta keskustelua. Pohdintatehtävän myötä selvisi, että vuorohoidon tarve on lisääntynyt viimeaikoina runsaasti, mikä on muuttanut päiväko-

din arkea. Työntekijät nostivat esille myös subjektiivisen päivähoito-oikeuden, jonka myötä vanhemmat käyttävät päivähoitoa omiin tarpeisiinsa enemmän kuin ennen. Työntekijöiden mielestä päivähoiton laadulta vaaditaan enemmän, ja osa vanhemmista olettaa päivähoiton huolehtivan lasten kasvatuksesta yksin. Monien vanhempien toiveena tuntuu olevan, että päiväkotia vastaa lasten ulkoilusta ja esimerkiksi hiihdon, luistelun ja pukemisen opettelusta, eikä näitä asioita välttämättä harjoitella kotona. Myös maahanmuuttajalapsia sekä erityistä tukea vaativia lapsia on päivähoitossa nykyään enemmän, mikä osaltaan aiheuttaa lisätyötä ja pohdittavaa päivähoiton ammattilaisille. Yhteiskunnan pirstaleisuus, kuten avioerot, pätkätyöt, vanhempien työpaineet ja kiire näkyvät lasten käytöksessä vaikuttaen samalla päiväkodin arjen sujuvuuteen.

Toinen pohdintatehtävä liittyi työntekijöiden omaan rooliin leikki-ilanteissa. Työntekijät saivat jälleen pohtia kysymyksiämme pienryhmissä ja koota ajatuksensa kartongille. Pohdintatehtävä sisälsi seuraavat kysymykset:

Pohdi millainen on oma roolisi leikki-ilanteissa.

- *Aktiivinen vai passiivinen? Miten se näkyy arjessa?*
- *Pelaatko mielelläsi lasten kanssa pelejä?*
- *Miten olet läsnä lasten leikki-ilanteissa?*
- *Miten usein leikki-ilanteiden aikana sinulle tulee keskeytyksiä? Mitä ne ovat? Mistä ne tulevat?*

Jokaisesta ryhmästä nousi esille melko samankaltaisia huomioita työntekijöiden roolista leikki-ilanteissa. Työntekijöiden mielestä jotkut lapset tarvitsevat vielä leikissään ohjausta, mutta usein aikuinen on leikissä vain sivustaseuraajana ja puuttuu tarpeen tullen ristiriitatilanteisiin. Päiväkodin työntekijät totesivat keskustellessa päiväkodin fyysisten tilojen olevan riittämättömiä, joten leikkipaikkojen etsintä ja tilojen järjestäminen vaatii aikuiselta paljon työtä. Työntekijät kertoivat pelaavansa lasten kanssa pelejä mielellään, mutta ihanteena olisi se, että lapset oppisivat pelaamaan ja noudattamaan sääntöjä myös keskenään.

Pohdintatehtävästä selvisi, että keskeytyksiä leikki-ilanteisiin ja aikuisen läsnäoloon tulee päivittäin paljon. Päiväkodin puheluihin sekä tekstiviesteihin vastaaminen ilmeni suurimmaksi keskeytyksiä aiheuttavaksi syyksi. Aikuinen joutuu poistumaan leikki-ilanteista usein myös siksi, että häntä tarvitaan enemmän muualla, esimerkiksi toisessa paikassa leikkivien välillä sattuneiden ristiriitatilanteiden vuoksi, joita joudutaan selvittämään joskus pitkäänkin. Myös lasten vastaanottaminen päiväkotiin ja luovuttaminen vanhemmille vie paljon aikaa, ja keskeyttää aikuisen leikkihetken toisten lasten kanssa.

Koska sosiokulttuurisessa innostamisessa yhtenä tavoitteena on herätellä, motivoida ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen kykyjä, voimia sekä osallistumista kasvatukselliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen toimintaan, annoimme lopuksi jokaiselle työntekijälle havainnointitehtävän. Tehtävänä oli havainnoida oman osaston oppimisympäristöä sillä hetkellä ja kirjata, miten oppimisympäristö mahdollistaa sosiaalis-emotionaalisen kehityksen tukemisen sekä yksittäisen lapsen että lapsiryhmän osalta. Suosittelimme heitä tutustumaan myös teokseen *Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin*. Kanninen & Sigfrids 2012. Henkilökunnalla oli noin kolme viikkoa aikaa valmistella tehtävä. Valmiin tehtävän he palauttivat meille sähköpostitse tai henkilökohtaisesti jälkikäteen.

5.2 Toinen työlta

Toiselle toimintakerralle kokosimme yhteenvedon työntekijöiden havainnointitehtävistä, joka annettiin heille ensimmäisen työillan lopussa ikäänkuin kotitehtäväksi. Tehtävissä tuli esille sekä myönteisiä että kehittämistä vaativia asioita. Työillan aikana kävimme tehtävistä nousseet seikat yhdessä läpi.

Kokosimme diasarjalle ehdotuksia, joilla kehittämistä vaativia asioita voitaisiin tukea. Työntekijät saivat myös pohtia ryhmissä voisiko tehtävissä esille nousseita kehittämisen paikkoja vielä edistää ja kuinka edistäminen tapahtuisi. Lisäksi heidän tuli pohtia sitä, kuinka hyväksi koettuja menetelmiä työyhteisössä voitaisiin ylläpitää.

5.2.1 Havainnointitehtävistä esille nousseita kehittämistä vaativia asioita

Kova melu, pienet tilat sekä suuret lapsiryhmät nousivat työntekijöiden tehtävistä päällimmäisinä esille. Useat työntekijät kertoivat tehtävissään, että jatkuvasti samasta asiasta huomauttaminen lapsille saa helposti aikuisen turhautumaan. Huolenaiheeksi nousi se, että lapset tuntuvat vaeltelevan paljon, eikä leikkiin keskitytä ja lelut menevät helposti sekaisin. Kiusaaminen, kiusaamisenpelko ja ei-toivottu käytös lapsilla aiheuttavat ristiriitatilanteita ja näin ollen lisätyötä aikuisille. Työntekijöiden mielestä heillä ei ole aina tarpeeksi aikaa yksittäiselle lapselle. Hiljaiset lapset jäävät helposti vähemmälle huomiolle, kun aikuisten aika menee rauhattomampien lasten hillitsemiseen ja ohjaamiseen. Myös erityislasten ohjaaminen vie aikaa työntekijöiltä, mikä vie aikuisten antamaa aikaa pois muiden lasten huomioinnista.

Tehtävistä nousi esille se, että arjen tilanteissa tulisi miettiä lapsen iän mukaista selviytymistä verrattuna hänen kehitystasoonsa. Useiden työntekijöiden mielestä aikuisten tulisi päiväkodilla miettiä myös omaa äänenkäyttöään ja opetella hillitsemään tunteitaan. Useat työntekijät olivat todenneet kirjoitelmissaan heidän kenties itse haalivan itselleen liikaa tekemistä, mikä aiheuttaa päiväkodin arkeen kiirettä.

5.2.2 Havainnointitehtävistä esille nousseita sosiaalis-emotionaalista kehitystä tukevia asioita

Työntekijöiden kirjoitelmista nousi esille myös runsaasti sosiaalis-emotionaalista kehitystä tukevia asioita. Työntekijöiden mielestä päiväkodilla huomiodaan hyvin kahvitauoissa se, että ryhmään jää aina riittävä määrä aikuisia, mikä tuo turvallisuuden tunnetta lapsille. Porrastetut uloslähdöt oli koettu hyväksi, sillä liiallisen ruuhkan välttäminen pukemistilanteissa antaa lapsille paremmat mahdollisuudet harjoitella oma-toimisuutta pukemisessa. Porrastettujen uloslähtöjen ansiosta aikuiselle jää enemmän aikaa huomioida lasten pukemistaitoja. Lisäksi aikuinen pystyy pienemmän lapsiryhmän kanssa huolehtimaan tarkemmin siitä, että jokaiselle lapselle tulee varmasti riittävästi vaatteita päälle, eikä kukaan lähde ulos paleltumaan esimerkiksi nilkat paljaana. Tehtävien mukaan työntekijät kokivat toiminnan suunnittelun olevan päiväkodilla hyvällä mallilla, ja toimintaa suunnitellessa huomioidaan lasten jakaminen pienryhmissä eri tiloihin.

Työntekijöiden mielestä aikuinen on aina lähettyvillä ja aidosti saatavilla. Lapsia pidetään sylissä ja päiväunien jälkeen aikuiset viettävät lasten kanssa rauhallisia hetkiä esimerkiksi laittaen lasten hiuksia leteille. Lapsia kannustetaan ja muistetaan huomioida myös onnistumisesta. Päiväkodilla on pidetty hyvin huoli siitä, että leikkivälineet ovat ikätason mukaisia ja ne ovat hyvin saatavilla. Myös tuolit on säädetty jokaiselle lapselle sopivalle tasolle. Päiväkodilla on myös pidetty huoli siitä, että lasten tekemiä piirustuksia ja askarteluja arvostetaan laittamalla ne esille päiväkodin tiloihin. Päiväkodilla on pidetty tärkeänä sitä, että myös lapset itse saavat vaikuttaa päivän kulkuun, eikä kaikki ole pelkästään aikuisten sanelemaa toimintaa. Päiväkodin työntekijät ovat päättäneet sitoutua yhdessä tehtyihin päätöksiin, mikä tuo lapsille turvaa kaikkien aikuisten menetellessä samalla tavalla.

Lasten päivärytmin hahmottamista on helpotettu kuvien avulla ja tarvittaessa päiväkodilla käytetään tukiviittomia. Pienempien lasten puolella vanhempien ikävöintiä lievitetään tarvittaessa vanhemmista otetuilla valokuvilla, joita on jätetty päiväkodille. Päiväkodilla on pidetty tärkeänä toisten kunnioitusta ja hyviä käytöstapoja. Päiväko-

dilla on ollut myös käytössä sosiaalista kehitystä sekä tunnetaitoja tukeva Askeleittain-opetusohjelma.

5.2.3 Ehdotuksia sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön tukemiseksi

Toimeksiantaja toivoi toiselle työllälle meidän ehdotuksiamme, joilla sosiaalis-emotionaalista oppimisympäristöä voidaan tukea. Kokosimme sosiaalis-emotionaalista oppimisympäristöä tukevia ehdotuksia työllän diasarjalle. Seuraavissa kappaleissa käsittelemme kokoamiamme ehdotuksia, joita löysimme kirja- ja Internetlähteistä.

Aikuisen perustehtävänä on lapsen toiminnan ohjaaminen tämän ikä- ja kehitystason mukaisesti. Aikuinen säätelee lapsen tunnetiloja, opettaa ja kasvattaa lasta. Keskeistä on lapsen itsemääräämistaidon tukeminen sekä onnistumisen kokemuksen tarjoaminen, kuten ohjata lasta tekemään sellainen palapeli, jonka lapsi juuri ja juuri saa tehtyä. Lapsi kokee iloa ja itsetunto vahvistuu oman osaamisen kasvuhetkissä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 96–97.)

Jokainen lapsi tarvitsee leikkiä ja vuorovaikutuksessa leikillisyyden onkin jäänyt vähemmälle. Leikin maailmaa ja leikinomaista ohjausta voidaan hyödyntää lasta ohjatessa päivittäisissä toiminnoissa. Lapsi tarvitsee myös leikkiä aikuisen kanssa, sillä aikuisen ja lapsen keskinäisellä leikillä ei ole tarkoituksena vahvistaa leikin mielikuvakäyttöä vaan rakentaa vuorovaikutusta heidän välilleen. Leikin lisäksi aikuisen ja lapsen suhdetta tukee hoivaava kosketus, koska se luo turvallisuuden tunnetta, rauhoittaa ja kosketuksen kautta lapsi oppii oman kehon hallintaa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 97.)

Myönteinen ja kannustava henki kasvatuksessa kehittää lapsen myönteistä käytöstä ja pienentää häiriökäyttäytymistä. Näin myös ujoudesta ja arkuudesta kärsiviä lapsia voidaan auttaa ilmaisemaan itseään paremmin. Tärkeää on myös positiivisuus sanatomassa viestinnässä, sillä lapsi huomaa, jos aikuinen ei tarkoita mitä sanoo. "Jos kannustat, kannusta sydäimestä äläkä hampaat korvissa hymyn ulottumatta silmiin." (Kanninen & Sigfrids 2012, 93–94, 96–98.)

Kiinnostuksen ja välittämisen lisäksi kasvatuksellisessa suhteessa tarvitaan kuuntelemisen, itseilmaisun ja rajojen asettamisen taitoja. Kasvattajan täytyy osata puhua, osoittaa hyväksyntää, tukea lapsen oma-aloitteisuutta ja tarjota toimintamahdollisuuksia, tukea lapsen tahtomista ja ratkoa ongelmia lapsen kanssa. Ongelmatilanteissa ratkaisuna olisi hyvä muuttaa ympäristöä, ei lasta. Tärkeää olisi antaa lapselle

myönteisiä vaihtoehtoja eikä kieltää lasta koko ajan. (Laine, Ruishalme, Salervo, Sivén & Välimäki 2010, 163–167.)

Yhtenä vinkkinä ehdotimme leikkikeskuksia. Ne ovat suunniteltuja vapaan leikin pisteitä. Leikkikeskuksia voivat olla esimerkiksi kotileikki, legot, palikat, roolivaatteet tai lukunurkka. Kestoltaan ne ovat 1–2 viikkoa ja vain osa keskuksista vaihtuu kerrallaan. Olennaista on, että keskuksista poistetaan kokonaan osa materiaalista. Aikuiset voivat yhdessä suunnitella lapsiryhmien kokoonpanot ja missä leikkikeskuksessa kukin lapsi aloittaa. Jos lapsia on esimerkiksi 18 ja leikkikeskuksia viisi, lapsia on leikkikeskuksissa kolme tai neljä. Kaikissa ryhmissä voi olla neljä tai viisi lasta, jos keskuksia päätetään vähentää neljään. Aikuiset jaetaan suunnitelmallisesti eri keskuksiin ja lisäksi saadaan luotua merkittäviä harjoitustilanteita haasteelliselle lapselle. Aikuisen tehtävänä on olla leikissä mukana aktivoijana tai hän seuraa sivusta ja tarvittaessa ohjaa lapsia. Leikkiaikaa leikkikeskuksissa voidaan myös säädellä, yhtenä päivänä ollaan koko aika yhdessä keskuksessa tai kahdessa, toisena päivänä vaihtoja voi olla kolme, mikäli varattu aika on tarpeeksi pitkä. Jotta lapset saavat harjoitella erilaisissa ryhmissä toimimista mielenkiintonsa säilyttäen, voivat aikuiset suunnitella viikon tai kahden viikon välein vaihtuvat pisteet. (Kanninen & Sigfrids 2012, 185.)

Löysimme myös ulkomaalaisesta lähteestä Papilio-ohjelman, joka on suunniteltu ehkäisemään käytöshäiriöitä ja edistämään sosiaalis-emotionaalista taitavuutta. Ohjelmalla on seuraavat kolme päätavoitetta: vähentää merkityksellisten riskitekijöiden vaikutusta negatiiviseen kehitykseen (erityisesti lasten käytösongelmat), vaalia niitä tekijöitä, joiden uskotaan suojaavan lapsia syrjäytymiseltä ja edistää heidän sietokykyään, sekä auttaa lapsia saavuttamaan kehitystehtävänsä, jotka ovat oleellisia esi-kouluiässä. Saavuttaakseen nämä tavoitteet ohjelmaan on suunniteltu kolme väliintulon tasoa; lapsikeskeinen, opettajakeskeinen sekä vanhempikeskeinen. Ehdotimme päiväkotiin kokeiltavaksi yhtä lapsikeskeisen väliintulon menetelmää, ”lelujen vapaa-päivä”. Kerran viikossa lelut, jotka yleensä ovat saatavilla huoneessa, pistetään pois ja lasten täytyy itse keksiä tekemistä ja pelejä. Tämä menetelmä tukee lasten yhden-tymistä vertaisryhmäänsä, opettaa lapsia ratkaisemaan konflikteja ilman aggressioita, ja rohkaisee lapsia olemaan vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa sekä luomaan uusia suhteita. (Papilio 2013.)

Koimme tärkeänä painottaa työiloissa päiväunihetkien rauhallisuutta ja mielekkyyttä lapselle. Päivärytmin säännöllisyys ja nukkumaanmenoajat ovat lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeitä. Vaikka lasten unentarve vaihtelee yksilöllisesti, päivähoidossa järjestetään lapsille lepohetki ruokailun jälkeen. Vuorokausirytmien vahva ylläpitämi-

nen tarjoaa lapselle mahdollisuuden levätä. Kun lapsi on saanut riittävästi unta, voidaan välttyä turhilta kiukun hetkiltä. Päivähoidossa isommat lapset eivät välttämättä tarvitse enää päiväunia, mutta hetken ollessa miellyttävä, rauhoittuvat hekin mielellään hiljaiseen puuhailuun. Päiväunihetkestä voidaan tehdä miellyttävä lepoaika, jolloin lapset johdatellaan rauhoittumaan esimerkiksi sadulla tai rauhallisella musiikilla. Lepäämisestä ei kannata tehdä lapselle pakkoa. Jos lapsia vaaditaan olemaan täysin hiljaa ja liikkumatta koko päiväuniaika, voi lepotuokiosta tulla lapselle vastenmielinen kokemus. Kasvattajan on myös tärkeää havaita lapsen viestejä ja osata kuunnella lasta. Joskus lapsen mieltä sattaa hämmentää jokin asia, minkä vuoksi uni ei välttämättä tule. Tällöin kasvattajan kannattaa yhdessä lapsen kanssa selvittää, mikä mieltä painaa. (Laine ym. 2010, 163.)

Hyvä itsetunto on mielestämme tärkeä osa sosiaalis-emotionaalista kehitystä, sillä se tukee lapsen oppimista ja kokonaisvaltaista kasvua. Itsetunto on olennainen osa ihmisen persoonallisuutta. Itsetunto vaikuttaa siihen, kuinka ihminen suhtautuu itseensä ja kuinka eri tilanteissa käyttäytyään. Pieni lapsi alkaa muodostaa käsitystä itsestään sen perusteella, mitä hän kuulee itsestään puhuttavan. Aikuiset kommentoivat usein ääneen lasten taitoja ja kehitysvaiheita. Päivähoidon ammattilaisen tulisi kiinnittää huomiota siihen, että lapsi ymmärtää kuulemansa sanat ennen kuin itse osaa puhua. Lapsi tarvitsee kasvattajalta palautetta siitä, kuinka arvokas ja hyvä hän on. Myönteinen palaute vahvistaa lapsen itseluottamusta ja itsensä arvostamista. (Laine ym. 2010, 47–48.) Itsetunnon vahvistamiseen liittyen kokosimme toisen työllän loppuksi diasarjoille myös Vehkalahden (2011) *20 käskyä lapsen itsetunnon tukemiseksi*.

1. *Näe lapsi*
2. *Kuuntele lasta*
3. *Tue lasta yksilönä*
4. *Tue lapsia yhteisönä*
5. *Arvosta lasta*
6. *Arvosta itseäsi ja ansaitse lapsen arvostus*
7. *Anna lapselle aikaa*
8. *Anna lapselle tilaa*
9. *Luota lapseen*
10. *Ole itse luotettava*
11. *Iloitse onnistumisesta lapsen kanssa*
12. *Salli epätäydellisyys itsellesi ja lapselle*
13. *Tee yhteistyötä lapsen kanssa*
14. *Tutki, kokeile ja opettele yhdessä lapsen kanssa*
15. *Pidä hauskaa lapsen kanssa*
16. *Tutustu lapseen*
17. *Innosta lasta*
18. *Hyväksy muutos itsessäsi ja lapsessa*
19. *Kehu taitavasti ja vilpittömästi*
20. *Usko lapsesta hyvää*

5.3 Kolmas työilta

Kolmannen työillan tarkoituksena oli kerrata yhdessä keväällä käytyjä asioita. Päiväkodin henkilökunta oli pyynnöstämme tulostanut itselleen kahden edellisen työillan diat, joista he saivat seurata mukana suullisesti kertaamiamme tärkeimpiä asioita. Pyysimme henkilökuntaa jakautumaan kahteen eri ryhmään, pienten ja isojen puolen työntekijöihin. Ryhmissä heidän tuli miettiä sitä, onko sosiaalis-emotionaalinen oppimisympäristö ollut toimiva heti toimintakauden alusta. Heille annettiin aikaa kirjata vastaukset ylös, minkä jälkeen kävimme asiat yhdessä läpi. Lopuksi pyysimme heitä vielä miettimään, ovatko toimintakertamme yhtenäistäneet työntekijöiden käsitystä sosiaalis-emotionaalisesta oppimisympäristöstä.

Pienten puolen työntekijöiden mielestä sosiaalis-emotionaalinen oppimisympäristö ei ollut toimiva heti toimintakauden alettua, sillä kolme neljäsosaa työntekijöistä vietti vielä kesälomiaan. Lisäksi ryhmään oli tullut syksyn alussa viisi uutta lasta ja osa aiemmista lapsista oli vaihtanut ryhmää, joten ryhmän sisällä oli tapahtunut paljon muutoksia. Työntekijät kertoivat tehostaneensa suunnittelua entisestään ja huolehtivan tarkemmin siitä, että päiväuniaikana nukkumistilassa on riittävä määrä aikuisia unirauhan takaamiseksi. Pienten puolella osa tavaroista oli myös viety syksyn alussa pois, jotta lapset jaksaisivat keskittyä yhteen leikkiin hieman kauemmin. Näin pienten puolelle tuli myös lisää leikkitilaa, kun aiemmin keväällä fyysiset tilat koettiin päiväkodilla ahtaiksi.

Isojen puolen työntekijät kertoivat, että kiireen tuntu on vähentynyt aiemmasta ja aikuiset ovat kiinnittäneet enemmän huomiota omiin kehonliikkeisiinsä sekä äänenkäyttöön. Syksyn alusta lapsille on myös laitettu nimeämättömät paikat, jolloin lapset voivat valita vapaasti istumapaikkansa ja olla vuorovaikutuksessa eri lasten kanssa. Isojen puolella ongelmaksi koettiin vielä melu ja lasten vaeltelu paikasta toiseen.

5.4 Päiväkodilta saatu palaute työilloista

Viimeisen työillan aikana saimme hyvää palautetta. Pitämämme työillat olivat yhdistäneet työntekijöiden ajatuksia. He kertoivat miettineensä yhdessä aihetta ja olivat saaneet jo liitettyä käytäntöön joitakin sosiaalis-emotionaalista oppimisympäristöä vahvistavia asioita, kuten kasvattajan itsensä käyttäytymistä eri tilanteissa. Työntekijät kertoivat oivaltaneensa, että aikuisen käytöksellä on suuri merkitys oppimisympäristöön. Myös toiminnan suunnittelussa on huomioitu sosiaalisen ja emotionaalisen

kehityksen tukeminen. Päiväkodille on muotoutunut aiheesta yhteisiä tavoitteita sekä yhteinen kieli ja aiemmin hieman vieras aihe on opinnäytetyömme myötä heille hieman tutumpi.

Pyysimme jälkikäteen päiväkodin henkilökuntaa kokoamaan sähköpostiin lisää palautetta. Halusimme kuulla heiltä myös jotain kehitettävää toimintaamme ajatellen. Päätimme, että lisäpalautteen kerääminen sähköpostitse tukee oppimistamme, sillä kasvatusten kehitettävien asioiden sanominen ei välttämättä ollut henkilökunnalle helppoa. Sähköpostitse kerätyssä palautteessa henkilökunta oli yhdessä pohtinut, olisiko osan työillan asioista voinut esittää myös muutoin kuin diaesityksenä. He olisivat toivoneet työiltoihin myös enemmän puhuttua tietoa kirjoitetun tueksi sekä lisää pohdintaa yhteisporukoissa. Sähköpostitse kerätyssä palautteessa henkilökunta oli myös kehunut meitä. Heidän mukaansa he loppujen lopuksi saivat sitä tietoa, mitä halusivat. Heidän mielestään työiltojen vetäminen sujui luontevasti ja rauhallisesti. Puhemme oli henkilökunnan mielestä tarpeeksi selkeää.

5.5 Vinkkivihkosesta

Kokosimme päiväkodin henkilökunnalle työssämme liitteenä olevan Vinkkivihkosen, jonka he saivat päiväkodille työskentelyn tueksi. Vinkkivihkonen sisältää tärkeimmät sosiaalis-emotionaaliseen oppimisympäristöön liittyvät asiat. Kokosimme Vinkkivihkosen opinnäytetyömme raporttiosuuden pohjalta.

Teimme Vinkkivihkosen mahdollisimman helppolukuiseksi ja selkeäksi. Työntekijät voivat lukea Vinkkivihkosta esimerkiksi kahvipöydän ääressä. Vinkkivihkosen avulla työntekijät voivat helposti muistutella mieleensä sosiaalis-emotionaaliseen oppimisympäristöön liittyviä asioita.

6 POHDINTA

Teimme toiminnallisen opinnäytetyön, jotta saimme olla tekemisissä ihmisten kanssa. Olemme molemmat valinneet varhaiskasvatuksen opintopolun, joten opinnäytetyön tekeminen päiväkodille tuntui mielekkäältä ja luontevalta. Idean opinnäytetyöllemme saimme harjoittelupaikasta, jossa toinen meistä oli ammatillisessa harjoittelussa.

Pidimme tärkeänä, että päiväkodin henkilökunta pohti työiltojen aikana yhdessä heidän omaa työskentelyään, tunteidensäätelyään sekä käsitystä sosiaalis-emotionaalisesta oppimisympäristöstä. Opinnäytetyömme sai aikaan koko päiväkodin henkilökunnalle yhtenäisen käsitteen sosiaalis-emotionaalisesta oppimisympäristöstä sekä motivoi heitä käyttämään ja ylläpitämään sosiaalis-emotionaalista oppimisympäristöä tukevia asioita. Opinnäytetyömme merkitystä päiväkodin sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön tukijana lisäsi myös kokoamamme Vinkkivihkonen. Vinkkivihkosen avulla työntekijät voivat kätevästi kerrata työpäivän aikana sosiaalis-emotionaaliseen oppimisympäristöön liittyviä asioita.

Toiminnallista osuuttamme ohjannut sosiokulttuurinen innostaminen tuntui luontevalta valinnalta toimintamme tueksi. Työiltojen toteutuminen meni mielestämme hyvin, sillä työntekijät kertoivat saaneensa sitä, mitä opinnäytetyöltämme halusivatkin. Alkuun meitä arvelutti mennä opiskelijoina kertomaan kasvatuksen ammattilaisille teoriaa ja mielipiteitämme. Meidät otettiin kuitenkin päiväkodilla hyvin vastaan ja työntekijät olivat tyytyväisiä työiltoihimme. Työmme raporttiosuuden kirjoittamisesta hankaloitti teoriakirjallisuuden niukkuus sosiaalis-emotionaalisuudesta. Useissa teoksissa kirjoittaja oli sama, ja sama asia oli kirjoitettu teoksiin hieman eri tavalla. Tämän vuoksi lähdekirjallisuutemme opinnäytetyöhön jäi melko niukaksi. Lisäksi työn kulkua hankaloitti mielestämme päiväkodin anonyymius. Emme voineet kuvata opinnäytetyömme raportissa päiväkodin toimintaa niin tarkasti kuin olisimme halunneet.

Yhteistyömme opinnäytetyöprosessin aikana on sujunut hyvin, sillä meillä on ollut samanlaiset tavoitteet ja mielenkiinnon kohteet. Loppuvaiheessa välimatka ja työt tuottivat hankaluuksia löytää yhteistä aikaa raportin työstämiselle. Koemme kuitenkin tärkeäksi sen, että opinnäytetyön toiminnallisen osuuden aikana välimatka ja työt eivät olleet esteenä, joten pystyimme panostamaan työiltoihin. Koemme onnistuneemme hyvin yhteistyössä myös päiväkodin kanssa, sillä saimme hyvää palautetta ja työilloistamme oli henkilökunnalle hyötyä. Saimme päiväkodin henkilökunnalta paljon tukea ja kannustusta opinnäytetyöhömmme.

Ammatillinen kasvu on psyykkis-emotionaalista kasvua kohti aiempaa laajempaa ammattilaisuutta. Siihen kuuluvat yksilön henkiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen ja elämäkatsomukselliseen muutokseen liittyviä asioita. Ammatillista kasvua ovat yksilön valmiuksien ja eri ammatillisten taipumusten ja päämäärien kehittäminen ja muuttuminen. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 33.) Opinnäytetyössä olemme kasvattaneet ammattilaisuuttamme toiminnallisessa osuudessa kehittämällä esimerkiksi vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja, ja raporttiosuutta työstäessä tieteellinen kirjoittaminen on kehittynyt. Myös erilaiset valmiudet, kuten paineen alla työskentely, ovat opinnäytetyöprosessin aikana lisääntyneet.

LÄHTEET

- Arveson, P. 1998. *The Deming cycle*. [viitattu 1.11.2013]. Saatavissa: <http://balancedscorecard.org/TheDemingCycle/tabid/112/Default.aspx>
- Hakkarainen, P. 2008. *Oppiminen ja ongelmanratkaisu ennen kouluikää*. Teoksessa Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.). *Pedagogiikan palikat - johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 108-137.
- Iisalmen kaupunki. 2011. *Iisalmen varhaiskasvatussuunnitelma*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 1.11.2013]. Saatavissa: <http://www.iisalmi.fi/loader.aspx?id=ef31bb46-7188-43b2-9c33-fc219057f3e4>
- Iisalmen kaupunki. s.a. *Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma*.
- Jalovaara, E. 2006. *Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa*. Pilot-kustannus Oy.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. *Varhaiskasvatusta ammattitaidolla*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. *Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin*. Juva: PS-Kustannus.
- Karling, M., Ojanen, T., Sivén, T. & Vilén, M. 2009. *Lapsen aika*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Koivunen, P-L. 2009. *Hyvä päivähoito – työkaluja sujuvaan arkeen*. Juva: PS-Kustannus.
- Kokljuschkin, M. 2001. *Unelmien päiväkotit: Kohti parempaa oppimisympäristöä*. Helsinki: Tammi.
- Kurki, L. 2000. *Sosiokulttuurinen innostaminen – Muutoksen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Sivén, T. & Välimäki, P. 2010. *Opi ja ohjaa sosi-aali- ja terveysalalla*. 9. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Laki lasten päivähoitosta L 19.1.1973/36. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 1.11.2013]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. *Ammattina sosionomi*. Helsinki: WSOY.
- Opetushallitus. 2000. *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus.
- Paane-Tiainen, T. 2000. *Oppijaksi aikuisena*. Helsinki: Edita.
- Papilio. 2013. *Preventing Behavioural Disorders and Promoting Social-Emotional Competence in Preschool Children*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 10.11.2013]. Saatavissa: <http://www.papilio.de/download/papilio-englisch.pdf>
- Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2000. *Tunnemuksu & murkku – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille*. Helsinki: Kirjapaja Oy.

- Peltonen, H. 2004. *Kasvattajana sosiaali- ja terveysalan ammattiteissa*. 4. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Pihlaja, P. 2004. *Sosiaalis-emotionaaliset vaikeudet lapsuudessa*. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.). *Eryityiskasvatus varhaislapsuudessa*. Helsinki: WSOY, 214–241.
- Puolimatka, T. 2004. *Kasvatus, arvot ja tunteet*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Skinnari, S. 2004. *Pedagoginen rakkaus*. Juva: Ps-kustannus.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. *Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen - Nykytila ja kehittämistarpeet*. [verkkajulkaisu]. [viitattu 12.11.2013]. Saatavissa: http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1060981
- Stakes. 2005. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Saarijärvi: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Vehkalahti, R. 2011. *20 käskyä lapsen itsetunnon tukemiseen*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2011. *Lapsuus – erityinen elämänvaihe*. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Virolainen, A. 2008. *Varhaiskasvatus arjen toimintana*. Teoksessa Häkkä, A., Kuokkanen, H. & Virolainen, A. (toim.). *Lapsen parhaaksi – lähihoitaja varhaiskasvattajana*. Helsinki: Edita. 109–178.

LIITE 1

VINKKIVIIHKONEN

Sosiaalis-emotionaalisen oppi-
misympäristön tueksi

Rautiainen

2013

Laura Leskinen & Miia Rautiainen

SISÄLTÖ

1	LUKIJALLE	3
2	OPPIMISYMPÄRISTÖ	4
3	SOSIAALINEN KEHITYS	5
4	EMOTIONAALINEN KEHITYS	6
5	SOSIAALIS-EMOTIONAALISEN KEHITYKSEN VAIHEET 2-6 VUOTIAALLA	7
6	KASVATTAJAN TUNTEIDEN SÄÄTELYSTÄ	9
7	VINKKEJÄ SOSIAALIS-EMOTIONAALISEN OPPIMISYMPÄRISTÖN TUKEMISEKSI	10
	LÄHTEET	12

1 LUKIJALLE

Tämä vinkkivihkonen on koottu opinnäytetyömme liitteeksi. Opinnäytetyömme aiheena oli päiväkodin työiltojen järjestäminen sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön tueksi. Pidimme päiväkodin henkilökunnalle kolme työiltaa huhti-, touko- ja elokuussa 2013. Vinkkivihkonen on koottu työiltoihin tekemiemme diasarjojen sekä opinnäytetyömme raporttiosuuden pohjalta.

Vinkkivihkosen tarkoituksena on olla työntekijöiden tukena päiväkodin arjessa. Vinkkivihkoseen on koottu lyhyesti tärkeimmät seikat sosiaalis-emotionaalisen oppimisympäristön tueksi.

2 OPPIMISYMPÄRISTÖ

- Oppimisympäristö koostuu lapsesta itsestään, ilmapiiristä, fyysisistä tekijöistä kuten tiloista, sosiaalisista suhteista sekä pedagogisista tekijöistä kuten ohjatuista tuokioista (Kokljuschkin 2001).
- Lapselle on tärkeää huomata oma oppimisensa ja saada jakaa se aikuisen kanssa (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2009).
- Oppimisen kannalta on tärkeää, että aikuinen kehuu, kiittelee tai palkitsee lasta aina uudesta opitusta asiasta (Karling ym. 2009).
- Lapsi kiinnostuu oppimisesta enemmän, kun hän huomaa sen olevan iloinen asia (Karling ym. 2009).
- Varhaiskasvatuksen kasvu- ja oppimisympäristö on lapselle hyvä paikka oppia sekä aikuisen ohjauksen avulla että vertaisryhmässä (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009).
- Se, millainen käsitys kasvattajalla on kasvattajan roolista ja merkityksestä, varhaiskuntoutuksesta, lapsen oppimisesta sekä tapa, jolla kasvattaja lähestyy lasta, määrittelee oppimisympäristön (Koivunen 2009).
- Lapselle on luotava oppimisympäristö, joka mahdollistaa lapsen oppimisen (Koivunen 2009).

3 SOSIAALINEN KEHITYS

- Sosiaalista kehitystä ovat vuorovaikutustaidot, kyky toimia toisten kanssa ja muiden huomioon ottaminen (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2011).
- Sosiaalinen kehitys on läpi elämän jatkuva prosessi, jolle eri vaiheet elämänkaareissa asettavat uudenlaisia haasteita (Pihlaja 2004).
- Lapsi toimii opittujen mallien ja arvojen sekä kiintymyssuhteen pohjalta ja harjoittaa niitä kodin ulkopuolella esimerkiksi päiväkodin vertaisryhmissä (Vilén ym. 2011).
- Päiväkodissa lapselle siirretään arvoja ja asenteita, jotka voivat joskus olla ristiriitaisia verrattuna perheen arvoihin ja asenteisiin. Tämä vuoksi päivähoidon henkilökunnan ja vanhempien olisi tärkeää keskustella lapsen kehitykseen liittyvistä arvoista ja tavoitteista. (Karling ym. 2009).
- Lapsi opettelee päivähoitossa tärkeitä valmiuksia koulua varten, sillä lapsi oppii esimerkiksi sääntöjen ja kieltojen noudattamista, keskittymiskykyä ja paikallaan pysymistä (Karling ym. 2009).
- Isossa lapsiryhmässä lapsi oppii myös tuomaan esille omia näkemyksiään suuremman ryhmän edessä sekä ottamaan vastuuta (Karling ym. 2009).

4 EMOTIONAALINEN KEHITYS

- Lapsen tunne-elämän perustana on pysyvä kiintymyssuhde, jonka lapsi on luonut vähintään yhteen aikuiseen (Puolimatka 2004).
- Kasvatus vaikuttaa tunteiden ilmaisemiseen ja niiden tiedostamiseen, vaikka tunteisiin itseensä ei voitaisikaan suoranaisesti vaikuttaa (Puolimatka 2004).
- Ujoudesta ja arkuudesta kärsiviä lapsia voitaisiin auttaa ilmaisemaan itseään paremmin ja olemaan vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa, kun sosiaalisuuden ja tunteiden taitoja harjoitetaan myönteisessä ja kannustavassa hengessä (Jalovaara 2006).
- Puolimatkan (2004) mukaan lapsen tunne-elämän kehityksessä on kolme perustarvetta, jonka mukaan lapsen tulisi:
  - oppia tunnistamaan ja ilmaisemaan tunteensa
  - pystyä arvioimaan omia tunteitaan
  - kokemaan syvimmit tunteensa perustelluiksi ja mielekkäiksi.

5 SOSIAALIS-EMOTIONAALISEN KEHITYKSEN VAIHEET 2-6 VUOTIAALLA

2-vuotias

- osaa kiittää
- kiinnostuu pikkuhiljaa enemmän muista lapsista
- samanikäisten kanssa leikkiminen vielä haastavaa
- tarvitsee aikuisten ohjaamista
- aikuisen tekemiset kiinnostaa
- haluaa olla kaikessa mukana
- mielikuvitus muuttuu vilkkaammaksi
  - alkaa pelätä enemmän, lisääntyvä varovaisuus uusissa tilanteissa

3-vuotias

- kiinnostunut leikkikavereista ja harjoittelee yhdessä leikkimistä
- leikkien sääntöjen opettelu
- rajojen kokeilu voimakasta
- ei osaa vielä toimia sosiaalisissa tai arkipäivän tilanteissa yksin, mutta hetkittäin osaa toimia myös itsenäisesti
- nauttii aikuisen kanssa puuhastelusta

4-vuotias

- on hyvin kiinnostunut kavereista ja kyselee heidän perään enemmän
- osaa leikkiä kahdestaan tai pienessä ryhmässä
- aikuisen apua tarvitaan ristiriitatilanteissa ja sääntöjen kertaamisessa
- kiinnostuu uusista leikeistä, erityisesti roolileikit kiinnostavat
- useimmiten tietää kuinka erilaisissa normaaliin perhe-elämään liittyvissä tilanteissa tulisi käyttäytyä, mutta ei vielä pysty hallitsemaan tunteitaan, että jaksaisi koko ajan käyttäytyä sen mukaisesti
- on kiinnostunut siitä mitä muut hänestä puhuvat

5-vuotias

- pitää kavereitaan tärkeinä ja haluaa heidän luo kyläilemään jopa yksin

- osaa leikkiä jo pitkään, leikkiä halutaan jatkaa muinakin päivinä
- osaa toimia isoissa ryhmätilanteissa aikuisen riittävässä ohjauksessa
- osaa jo ratkoa ristiriitatilanteita itsekin, tarvitsee siihen joskus aikuisen apua
- saattaa toimia vielä itsekeskeisesti, mutta ymmärtää usein mikä toisesta tuntuu pahalta
- toisen lohduttamisen taidot kehittyvät
- ihailee äidin ja isän taitoja
  - näkyy leikeissä
- leikeissään työstää eri vuorovaikutustaitoja, esimerkiksi naisen & miehen roolit

6-vuotias

- leikkii ja harrastaa yhä enemmän kavereiden kanssa, kiinnostuu kotipiirin ulkopuolisista asioista
- osaa noudattaa yhdessä sovittuja sääntöjä ja toimia ryhmässä, mutta tarvitsee kuitenkin vielä aikuisen tukea sääntöjen mieleen muistuttamisessa
- miettii isoksi kasvamista ja kokeilee rajojaan
- on jo omaksunut paljon arvoja sekä asenteita vanhemmilta sekä muilta häntä hoitaneilta aikuisilta
- osaa ilmaista omia mielipiteitään ja ymmärtää hyvin sosiaalisia tilanteita
- tarvitsee vielä vapaata leikkiä ja mahdollisuuksia toimia pienessä ryhmässä sekä itsekseen
  - väsähtää, jos vaaditaan liian paljon ohjattua toimimista ryhmässä

(Vilén ym. 2011)

6 KASVATTAJAN TUNTEIDEN SÄÄTELYSTÄ

- Kasvattajilta vaaditaan työn tutkimista sekä reflektointia, eli itsetarkkailua (Vilén ym. 2011).
- Kasvattajien kannattaa kiinnittää huomiota tiimityöskentelyyn
  - kokemusten jakaminen toisten työntekijöiden kesken (Vilén ym. 2011).
- Kasvattajan kannattaa ratkaista mieltään painavat asiat, jottei se vaikuttaisi omaan käytökseen työpaikalla (Kanninen & Sigfrids 2012).
- Aikuisella ja lapsella on oltava toistensa kanssa aitoja ja yhteisesti jaettuja ilon hetkiä (Kanninen & Sigfrids 2012).
- Aikuissuhteissaan lapsi tarvitsee emotionaalisesti läsnäolevaa vuorovaikutusta (Kanninen & Sigfrids 2012).
- Lapsi aistii herkemmin tunneilmaisuja ja tunneilmapiiriä kuin puhuttuja toimintaohjeita ja selityksiä (Kanninen & Sigfrids 2012).
- Lapsi tarvitsee kokemuksen siitä, että aikuinen kykenee hallitsemaan omia tunteitaan ja reaktioitaan (Kanninen & Sigfrids 2012).
- On tärkeää, että lapselle kerrotaan tekojen seuraukset sanoittamalla ne (Kanninen & Sigfrids 2012).
- Tunteiden hillitsemisen lisäksi on merkittävää myös osata kokea, tunnistaa ja näyttää tunteitaan (Peltonen & Kullberg-Piilola 2000).
- Sensitiivisyydellä tarkoitetaan kykyä reagoida lapsen tunnekielellä
  - aitoja ja myönteisiä tunteita (Kanninen & Sigfrids 2012).
- Kasvattaja ei saa olla ilmeetön. Jo alle vuoden ikäinen lapsi voi stressaantua aikuisen ilmeettömyydestä
  - lapsi tarvitsee mahdollisuuden kokemuksiansa sosiaaliseen peilaamiseen aikuisen kanssa (Kanninen & Sigfrids 2012).

7 VINKKEJÄ SOSIAALIS-EMOTIONAALISEN OPPIMISYMPÄRISTÖN TUKEMISEKSI

- Lapsen itsemääräämistaidon tukeminen sekä onnistumisen kokemusten tarjoaminen (Kanninen & Sigfrids 2012).
- Lapsi tarvitsee myös leikkiä aikuisen kanssa
  - rakentaa vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välille (Kanninen & Sigfrids 2012).
- Hoivaava kosketus
  - luo lapselle turvallisuuden tunnetta
  - rauhoittaa
  - kosketuksen kautta lapsi oppii oman kehon hallintaa (Kanninen & Sigfrids 2012).
- Myönteinen ja kannustava henki
  - kehittää lapsen myönteistä käytöstä
  - pienentää häiriökäyttäytymistä (Kanninen & Sigfrids 2012).
- Kuuntelemisen, itseilmaisun ja rajojen asettamisen taidot (Laine, Ruishalme, Salervo, Sivén & Välimäki 2010).
- Ongelmatilanteessa ratkaisuna olisi hyvä muuttaa ympäristöä, ei lasta (Laine ym. 2010).
- Leikkikeskukset
  - Suunniteltuja vapaan leikin pisteitä (Kanninen & Sigfrids 2012).
- Päiväunihetkien rauhallisuus ja mielekkyys
  - Ei pakoteta lasta nukahtamaan, lapsi voi vain rauhoittua hiljaiseen puuhasteluun.
  - Johdattelu uneen sadun tai rauhallisen musiikin avulla.
  - Jos uni ei tule, aikuinen selvittää mieltä painavan asian lapsen kanssa (Laine ym. 2010).

- Lapsen hyvän itsetunnon tukeminen (Laine ym. 2010).
- Aikuisen tulisi miettiä, mitä puhuu lasten kuullen. Jo pieni lapsi ymmärtää, mitä hänestä puhutaan. (Laine ym. 2010.)
- Lapsi tarvitsee aikuiselta palautetta siitä, kuinka arvokas ja hyvä hän on (Laine ym. 2010).
- Vehkalahden (2011) 20 käskyä lapsen itsetunnon tukemiseksi:
  1. Näe lapsi.
  2. Kuuntele lasta.
  3. Tue lasta yksilönä.
  4. Tue lapsia yhteisönä.
  5. Arvosta lasta.
  6. Arvosta itseäsi ja ansaitse lapsen arvostus.
  7. Anna lapselle aikaa.
  8. Anna lapselle tilaa.
  9. Luota lapseen.
  10. Ole itse luotettava.
  11. Iloitse onnistumisesta lapsen kanssa.
  12. Salli epätäydellisyys itsellesi ja lapselle.
  13. Tee yhteistyötä lapsen kanssa.
  14. Tutki, kokeile ja opettele yhdessä lapsen kanssa.
  15. Pidä hauskaa lapsen kanssa.
  16. Tutustu lapseen.
  17. Innosta lasta.
  18. Hyväksy muutos itsessäsi ja lapsessa.
  19. Kehu taitavasti ja vilpittömästi.
  20. Usko lapsesta hyvää.

LÄHTEET

- Jalovaara, E. 2006. *Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa*. Pilot-kustannus Oy.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. *Varhaiskasvatus-ta ammattitaidolla*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. *Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin*. Juva: PS-Kustannus.
- Karling, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2009. *Lap-sen aika*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Koivunen, P.-L. 2009. *Hyvä päivähoito – työkaluja sujuvaan arkeen*. Ju-va: PS-Kustannus.
- Kokljuschkin, M. 2001. *Unelmien päiväkotii: Kohti parempaa oppi-misympäristöä*. Helsinki: Tammi.
- Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Sivén, T. & Välimäki, P. 2010. *Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveystalalla*. 9. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2000. *Tunnemuksuu & murkku – Tun-netaitoja perheille ja kasvattajille*. Helsinki: Kirjapaja Oy
- Pihlaja, P. 2004. Sosiaalis-emotionaaliset vaikeudet lapsuudessa. Teok-sessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.). *Erityiskasvatus varhaislapsuudes-sa*. Helsinki: WSOY, 214–241.
- Puolimatka, T. 2004. *Kasvatus, arvot ja tunteet*. Helsinki: Kustannusosa-keyhtiö Tammi.
- Vehkalahti, R. 2011. *20 käskyä lapsen itsetunnon tukemiseen*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvi-nen, A. 2011. *Lapsuus – erityinen elämänvaihe*. Helsinki: WSOYpro Oy.